

АНОТАЦІЯ

Кватирко О. М. Еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021.

У дисертаційному дослідженні сформовано теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «конкурентоспроможність лісового сектору», згідно яких вона являє здатність його складових (лісового господарства, деревообробного виробництва, лісохімічної та целюлозно-паперової промисловості) та відповідно суб'єктів лісогосподарської і деревообробної діяльності ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, які виникають внаслідок об'єктивних природно-ресурсних чинників відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу, а також внаслідок побудови ефективних управлінських систем в сировинному та переробному сегментах, в межах котрих забезпечується найрезультативніше поєднання виробничих ресурсів – матеріальних, фінансових та людських.

Встановлено, що забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах має базуватися на комплексі принципів: невиснажливості, розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, еколого-економічної рівноваги, комплексності, інноваційної спрямованості, галузевої еквівалентності, пріоритетності ресурсозбереження, енергетичної доцільності, прискореної імплементації кращих практик лісового менеджменту країн ЄС у практику вітчизняного лісогосподарювання, дотримання вимог цифрової трансформації, компліментарності. Обґрунтовано, що в нинішніх умовах глобальної нестабільності важливою детермінантою підвищення рівня конкурентоспроможності постійних лісокористувачів виступає дотримання принципу комплексності, тобто максимально ефективного використання матеріально-речової субстанції деревної та недеревної сировини, а також усунення практики втрати лісосировини у різних фазах лісопродуктового ланцюга та забезпечення утилізації лісосічних відходів і відходів деревообробки та лісопилення.

Дослідження показали, що в умовах інституціональної трансформації системи управління лісовим господарством та децентралізації влади лісогосподарські підприємства відзначаються виробничо-технічними, бюджетно-інвестиційними конкурентними перевагами, а також конкурентними перевагами лісівничого, соціального, природо-охоронного характеру і конкурентними перевагами лісовпорядкування, інтернаціоналізації та децентралізації. Встановлено, що прискорення процесів децентралізації кумулятивним чином впливає на посилення конкурентних переваг лісогосподарських підприємств в цілому,

що проявляється у створенні умов для інтеграції лісового та сільського господарства, отриманні додаткових площ для лісовідновлення та лісовідтворення, зростанні масштабів лісокультурних кампаній, отриманні додаткових можливостей для збереження та відтворення лісового біорізноманіття, розширенні масштабів індустрії рекреаційного лісокористування, зростанні потенціалу екосистемних послуг лісових біогеоценозів, збільшенні обсягів побічного лісокористування та заготівлі другорядних лісових ресурсів, створенні умов для підвищення рівня утилізації деревних відходів та виробництва паливних продуктів (пелет, брикетів).

Встановлено основні тенденції сплати податків та зборів лісогосподарськими підприємствами до Державного бюджету України та місцевих бюджетів Волинської області, а також проаналізовано динаміку надходжень зборів та платежів до публічних позабюджетних фондів, зокрема єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Виявлено основні передумови зміни показника чистого прибутку на 1 га площі лісових земель в розрізі державних лісогосподарських підприємств Волинської області у 2015–2019 рр. Обґрунтовано механізм підвищення рівня концентрації капітальних інвестицій в модернізацію та реконструкцію основного капіталу лісовирощування, лісозаготівель, транспортування та переробки деревини на основі імплементації партнерських відносин між постійними лісокористувачами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного підприємництва шляхом кластеризації та асоціативної взаємодії.

Обґрунтовано необхідність формування системи багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств з урахуванням поглиблення інституціональних трансформацій в національній економіці та наявних екологічних обмежень. Сформовано систему критеріїв та показників, які при оцінці конкурентоспроможності постійних лісокористувачів забезпечують урахування комплексу природно-ресурсних, виробничо-технічних та кадрових чинників розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу.

Дослідження показали, що сучасна система багатокритеріальної оцінки рівня конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств має охоплювати наступні критерії: лісогосподарська діяльність, лісопереробна діяльність, технічний розвиток, збут продукції, прибутковість та фінансовий стан, використання персоналу, сплата податків, охорона і захист лісу.

Обґрунтовано, що система багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності державних лісогосподарських підприємств має базуватися на еколого-економічних засадах, щоб максимальною мірою врахувати організаційно-економічні, фінансові та екологічні аспекти охорони і захисту лісів, зокрема в частині проведення лісопатологічних обстежень

на вкритих лісом площах і здійснення винищувальних робіт в осередках шкідників та хвороб.

Встановлено, що необхідною складовою системи багатокритеріальної оцінки конкурентоспроможності постійних лісокористувачів в умовах фіскальної децентралізації виступає розрахунок в межах критерію «Сплата податків» показників величини сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 м³ заготовленої деревини від рубок головного користування, величини сплати податкових і обов'язкових платежів на 1 га земель лісового фонду, величини сплати єдиного соціального внеску на одного працівника, величини сплати податків і обов'язкових платежів на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції, величини сплати податку на доходи фізичних осіб на одного працівника.

Встановлено, що конкурентні переваги суб'єктів лісогосподарського підприємництва можуть бути використані на основі формування механізмів, які охоплюватимуть комплекс методів, способів та інструментів бюджетно-податкового та фінансово-кредитного спрямування, а також сучасні інституціональні форми встановлення партнерських відносин між постійними лісокористувачами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного підприємництва. Доведено, що формування таких механізмів має базуватися на еколого-економічних засадах, які передбачають дотримання вимог вітчизняного екологічного законодавства та міжнародних природоохоронних конвенцій щодо розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та підвищення рівня комплексності використання деревної та недеревної сировини.

Обґрунтовано, що підвищення рівня конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств залежить від застосування зовнішніх інструментів впливу та використання інструментів внутрішньокорпоративного рівня. До зовнішніх інструментів впливу відносяться: бюджетне фінансування розширеного лісовідновлення; пільгове оподаткування виробництв, які впроваджують сучасне обладнання і технології; пільгове кредитування закупівлі вітчизняного обладнання; спрощення процесу митно-тарифного регулювання експорту продукції лісопереробки та підвищення ставок мита на її імпорт; впровадження прогресивної шкали зниження ставок дивідендів; законодавче розширення прав профспілок та впровадження системи дуальної освіти у профільних закладах вищої лісівничої освіти; удосконалення системи ідентифікації бази оподаткування заготівлі продукції недеревинного походження. Інструментами внутрішньокорпоративного рівня виступають: формування та дотримання інвестиційних бюджетів; використання технологій бюджетування та розширення електронного обліку операцій; впровадження системи податкового планування та внутрішнього фінансового контролю; впровадження комплексних інформаційних систем управління лісівничими та виробничими процесами; сертифікація,

стандартизація, ліцензування, впровадження систем якості у відповідності з регламентами ЄС; впровадження системи управління персоналом за КРІ, розширення програм професійного розвитку; активізація діяльності щодо участі у міжнародних грантових проєктах природоохоронного спрямування.

Розроблено авторський концепт стратегічного цілепокладання підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону на основі інтегральної оцінки використання конкурентних переваг державних лісогосподарських підприємств, що дасть можливість ув'язати цілі ефективнішого використання лісоресурсного потенціалу та поглиблення переробки деревини з пріоритетами соціально-економічного розвитку регіону та об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, лісоресурсний потенціал, лісовідновлення, лісовий сектор, лісогосподарське підприємство, лісопереробна діяльність, критерій, рентна плата.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Карпук А. І., Дзюбенко О. М., **Кватирко О. М.** Інвестиційно-інноваційне забезпечення виробництва паливних деревних продуктів як фактор зміцнення конкурентоспроможності лісового сектору: еколого-економічні пріоритети та державна підтримка. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 17–24. *(Здобувачем розкрито вплив виробництва паливних деревних продуктів на рівень конкурентоспроможності лісового сектору).*

2. Карпук А. І., Дзюбенко О. М., **Кватирко О. М.** Формування інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектору в контексті підвищення його конкурентоспроможності: природно-ресурсні та еколого-економічні передумови. Агросвіт. 2019. № 24. С. 9–22. *(Здобувачем обґрунтовано доцільність удосконалення інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного розвитку лісового сектору в контексті підвищення рівня його конкурентоспроможності).*

3. Карпук А. І., Дзюбенко О. М., Марчук Ю. М., **Кватирко О. М.** Бюджетно-інвестиційна спрямованість податкового регулювання діяльності постійних лісокористувачів як фактор конкурентоспроможності лісового сектора. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 47–57. *(Здобувачем теоретично розкрито вплив рівня податкового навантаження на рівень конкурентоспроможності лісового сектору).*

4. Кватирко О. М. Багатокритеріальна оцінка конкурентоспроможності лісового сектору регіону: теоретичні та методичні підходи. Агросвіт. 2021. № 17. С. 47–56.

5. Кватирко О. М. Еколого-економічні засади формування механізмів використання конкурентних переваг лісового сектору регіону. Агросвіт. 2021. № 18. С. 62–72.

6. Кватирко О. М. Забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах: принципи та особливості. Агросвіт. 2021. № 19. С. 60–68.

Стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

7. Заставний Ю. Б., **Кватирко О. М.**, Олексієвець О. М. Органічне сільсько-господарське виробництво як передумова диверсифікації і конкурентоспроможності сільської економіки. Evropský Časopis Ekonomiky a Managementu. 2021. Вип. 7. Ч. 1. С. 81–89. *(Здобувачем розкрито значення агролісомеліорації в системі органічного сільсько-господарського виробництва).*

Стаття в іншому виданні

8. Кватирко О. М. 43 % надходжень природно-ресурсної ренти до місцевих бюджетів Волині дають лісівники. Економіст. 2019. № 6. С. 8–12.

Тези наукових доповідей

9. Кватирко О. М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору в умовах децентралізації. Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: Міжнародна науково-практична конференція, м. Полтава, 28 жовтня 2020 року: тези доповіді. Полтава, 2020. С. 25–26.

10. Кватирко О. М. Конкурентоспроможність лісового сектору: інституціональні передумови та пріоритети забезпечення. Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 30 жовтня 2020 року: тези доповіді. Київ, 2020. С. 30–32.

11. Кватирко О. М. Інституціональні засади підвищення конкурентоспроможності лісового сектору регіону в умовах децентралізаційних процесів. Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством: XIII Міжнародна науково-практична конференція, м. Луцьк, 25–26 червня 2021 року: тези доповіді. Луцьк, 2021. С. 25–27.

12. **Кватирко О. М.**, Карпук А. І. Конкурентоспроможність лісового сектору регіону: особливості багатолісних районів. Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень: II Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 27 серпня 2021 року: тези доповіді. Вінниця, 2021. С. 17–18. *(Здобувачем розкрито зміст забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору багатолісних районів).*

13. **Кватирко О. М.**, Карпук А. І. Економічні та екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств. Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: II Міжнародна наукова конференція, м. Львів, 24 вересня 2021 року: тези доповіді. Вінниця, 2021. С. 27–29. *(Здобувачем обґрунтовано екологічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств).*

14. Кватирко О. М. Конкурентні переваги суб'єктів лісогосподарського підприємництва в умовах децентралізації: механізми використання. Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону в умовах євроінтеграції: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Одеса, 2 жовтня 2021 року: тези доповіді. Одеса, 2021. С. 36–40.

15. Кватирко О. М. Теоретико-методичне підґрунтя підвищення конкурентоспроможності лісового сектора: модернізаційний вимір. Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки: VIII Міжнародна науково-практична конференція, м. Луцьк, 9 жовтня 2021 року: тези доповіді. Луцьк, 2021. С. 166–169.